

ΑΠΟΚΡΥΦΟΝ ΓΕΝΕΣΕΩΣ (1QGenAp)

Υ Π Ο

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ Π. ΧΑΣΤΟΥΠΗ

Καθηγητοῦ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν

Κείμενον. Barthélemy/Milik, DJD I (1955), σ. 86-87. Nr. 20 Table XVII: Apocalypse de Lamech. — N. Avigad/Y. Yadin, A Genesis Apocryphon from the Wilderness of Judaea, Jerusalem 1956.

Μεταφράσεις. Gaster, 1957, σ. 330-343. — M. Burrows, More Light on the DSS, 1958, σ. 387-393. — Dupont - Sommer, 1959, σ. 297-306. — Maier, I 1960, σ. 157-165, II 1960, σ. 152-153.

Ἄλλα βοηθήματα. J. C. Trever, The Discovery of the Scrolls, BA 11 (1948), σ. 46 ἐξ. καὶ ἰδίᾳ σ. 53. — Τοῦ ἀύτοῦ, The Unidentified Fourth Scroll, BASOR 111 (1948), σ. 14 ἐξ. — Τοῦ ἀύτοῦ, Identification of the Aramaic Fourth Scroll from 'Ain Feshkha, BASOR 115 (1949), σ. 8 ἐξ. — E. Vogt, Volumen Midraš Geneseos ex Qumran, Bibl 37 (1956), σ. 263. — E. Y. Kutschner, Dating the Language of the Genesis-Apocryphon, JBL 76 (1957), σ. 288-292. — Τοῦ ἀύτοῦ, The Language of the Genesis-Apocryphon: a preliminary Study, Scr Hier 4 (1958), σ. 1-35. — R. de Langhe, La terre promise et le paradis d'après l'Apocryphe de la Genèse, Scrinium Lovaniense E. van Cauwenbergh, 1961, σ. 126-135. — R. Meyer, RGG V (1961), σ. 744-745. — Τοῦ ἀύτοῦ, URUK. KI und 'EREK. MAT (Genesis Midrasch II, 23), RQ 3 (1961/62), σ. 553-558. — O. Betz, IDB 1 (1962), σ. 800-801. — R. Meyer, BHH I (1962), σ. 546. — H. H. Rowley, Notes on the Aramaic of the Genesis Apocryphon, τμητ. τόμ. G. R. Driver, 1963, σ. 116-129. — O. Eissfeldt, Einleitung in das AT, 1964³ (1976⁴), σ. 900-902. — G. Baumbach, BHH III (1966), σ. 1538-1542. — J. A. Fitzmyer, The Genesis Apocryphon of Qumran Cave I: A Commentary, 1966. — G. J. Kuiper, A Study of the Relationship between a Genesis Apocryphon and the Pentateuchal Targumim in Gen. 14,1-12, In Memoriam Paul Kahle, hrsg. M. Black / G. Fohrer (BZAW 103), 1968, σ. 149-161. — L. Rost, Einleitung in die atl. Apokr. und Pseudepigr., 1971 (1979), σ. 136-139.

α'. Προέλευσις καὶ ὀνομασία

Ἐν τῶν ἐν τῷ 1α κουμρανικῷ σπηλαίῳ εὑρεθέντων, ὑπὸ τοῦ σύρου ὀρθοδόξου ἀρχιεπισκόπου Ἰσραήλ πωληθέντων εἰληταρίων εἶναι τὸ περιέχον, ὡς ἐγένετο φανερόν μετὰ τὴν ἐκτύλιξίν του, ἔλλιπῆ ἐν τῇ ἀρχῇ καὶ τῷ τέλει ἀραμαϊκῆν ἐπιδηγήσιν τῆς Γενέσεως. Σὺγκριταὶ ἐκ τεσσάρων φύλλων καὶ ἔχει μῆκος 2,83 μ. καὶ ὕψος 0,31 μ. Περιέχει δ' ἐν συνόλῳ 22 στήλας. Ὁ ἀριθμὸς τῶν στίχων ἐκάστης στήλης κυμαίνεται μεταξύ 34 καὶ 37. Αἱ στήλαι εἶναι τοσοῦτον ἐφθαρμένοι ἐκ τῆς διαβρώσεως τῆς διφθέρας, τῆς ἐπιδράσεως τῆς μελάνης καὶ πάσης ἄλλης βλάβης, ὥστε μόνον ἐν μέρει δύνανται νὰ ἀναγνωσθοῦν. Πιθανὴ ἀρχικὴ αἰτία τοσαύτης φθορᾶς εἶναι τὸ ὅτι τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος εἰλητάριον δὲν εἶχε τεθῆ ἐντὸς πίθου. Ἐπειδὴ ἡ ἐν τῇ ἐκτυλίξει ἐσωτάτη στήλη 22 διακόπτεται ἐν τινὶ φράσει κειμένη ἐν τῷ μέσῳ αὐτῆς, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ λεχθῆ τι περὶ τοῦ ἀρχικοῦ μήκους τοῦ εἰληταρίου καὶ τῆς ἐκτάσεως τῆς ἐν αὐτῷ περιεχομένης ἀφηγήσεως.

Κατ' ἀρχὰς τὸ ἐν τῷ εἰληταρίῳ τούτῳ περιεχόμενον ἔργον ὀνομάσθη ἐσφαλμένως Ἀποκάλυψις Λάμεχ ἐκ τοῦ ὅτι ὁ Trever, ἀποσπᾶσας τεμάχιόν τι καὶ ἀναγνώσας ἐν αὐτῷ τὸ ὄνομα Λάμεχ, ἐνόμισεν ὅτι τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος εἰλητάριον περιεῖχε τὸ ἐν τινὶ ἑλληνικῷ καταλόγῳ ἀποκρύφων γραφῶν (βλ. Schürer GJV III, 1909, σ. 358) κατονομαζόμενον βιβλίον τοῦ Λάμεχ. Ἐπιτευχθείσης τῷ 1955 ὑπὸ τοῦ J. Biberkraut τῆς ἐν τῷ Ἑβραϊκῷ Πανεπιστημίῳ ἐκτυλίξεως τοῦ εἰληταρίου, ἐκ τῶν ἐν τῇ πρώτῃ στήλῃ ὀλίγων ἀναγνωσίμων λέξεων δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἐπιτευχθῆ χαρακτηρισμὸς τούτου. Ἡ δευτέρα ὅμως στήλη ἤρχιζε ἀπὸ τῆς ἀνησυχίας τοῦ Λάμεχ διὰ τὴν γέννησιν τοῦ Νῶε καὶ ἡ 22α ἔληγεν εἰς παράφρασιν τοῦ Γεν. 15,14. Οὕτω ὁ Avigad καὶ ὁ Yadin, δημοσιεύσαντες τὸ εἰλητάριον, ὀνόμασαν αὐτὸ Ἀπόκρυφον Γενέσεως, 1 Q Gen Ap (ἀγγλ. Genesis Apocryphon, ἑβρ. מגילת היצונו לבראשית).

β'. Περιεχόμενον

Τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ἀπόκρυφον οὐνίσταται ἐκ τριῶν ἀποκαλύψεων τῆς τοῦ Λάμεχ (στήλαι 1-5), τῆς τοῦ Νῶε (στήλαι 6-15) καὶ τῆς (μετὰ τὴν ἐν στήλαις 16-17 ἀφήγησιν περὶ διανομῆς τῆς γῆς) τοῦ Ἀβραμ (στήλαι 18-22). Τὰ τρία κύρια πρόσωπα ταῦτα ὀμιλοῦν περὶ ἑαυτῶν, συχνάκις παραφράζοντα τὸ βιβλικὸν κείμενον καὶ ἐνιαχοῦ ἀφηγοῦμενα νέας ἱστορίας, δι' ὧν ἐξηγοῦνται τὰ κίνητρα τῆς ἐν τῇ Βίβλῳ ἐκτιθεμένης δράσεώς των.

Ἐν τῇ 1ῃ στήλῃ, ἥτις σχεδὸν ὀλόκληρος ἔχει ἀπολεσθῆ, πιθανῶς ἐξιστορεῖτο ἡ θαυμαστὴ γέννησις τοῦ Νῶε (πρβ. Αἰθ. Ἐνώχ 106. Ἰωβηλ. 4,28.

1 Q 19). Ἡ ἀναγνώσιμος 2α στήλη ἀρχεται ἀπὸ τῆς ὑπονοίας τοῦ Λάμεχ ὅτι ὁ ἄρτι γεννηθεὶς Νῶε δύναται νὰ ὀφείληται εἰς ἐπίδρασιν τῶν φυλάκων ἀγγέλων ἢ τῶν νεφιλίμ. Ὑπάγει πρὸς τὴν γυναῖκά του Βάθ· Ἐνώξ καὶ ἐξορκίζει αὐτὴν εἰς τὸν Θεὸν νὰ εἴπῃ πρὸς αὐτὸν τὴν ἀλήθειαν. Ἡ γυνή του ὁμνύει ὅτι γεννήτωρ τοῦ παιδίου εἶναι αὐτός. Ὁ Λάμεχ ὁμοῦς ὑπάγει ἐν σπουδῇ πρὸς τὸν πατέρα του Μαθουσάλα, ἵνα μάθῃ τι παρὰ τούτου. Αἱ στήλαι 3 καὶ 4 δὲν δύναται νὰ ἀναγνωσθοῦν. Ἐν τῇ 5ῃ στήλῃ ὁ Ἐνώξ δηλοῖ ὅτι πατήρ τοῦ παιδίου εἶναι ὁ Λάμεχ καὶ οὐχὶ εἰς τῶν υἱῶν τοῦ οὐρανοῦ, μεθ' ὃ ὁ Μαθουσάλα μεταδίδει τὴν εἶδησιν εἰς τὸν Λάμεχ.

Ἡ 6ῃ στήλη εἶναι λίαν ἐφθαρμένη, ἀλλ' εἶναι φανερόν ὅτι ἐν αὐτῇ ὁμιλεῖ ὁ Νῶε. Ἐν ταῖς δυσαναγνώστοις στήλαις 7, 8 καὶ 9 ὑποτίθεται ὅτι ὁμιλεῖ ὁ Νῶε περὶ τοῦ κατακλυσμοῦ, καθόσον ἐν τῇ 9ῃ στήλῃ γίνεται λόγος περὶ τῆς προσγειώσεως τῆς κιβωτοῦ εἰς τὰ ὄρη Ἀραράτ. Ἡ 10ῃ στήλῃ εὐρίσκειται ἐν κακῇ καταστάσει. Ἐν τῇ 11ῃ στήλῃ εἶναι ἀναγνώσιμος μόνον ἡ φράσις ὅτι δὲν ἐπιτρέπεται ἡ βρωσις αἵματος. Ἐν τῇ 12ῃ στήλῃ σφύζεται μόνον ἡ ἀρχὴ τῆς περὶ Νῶε ὡς ἀμπελουργοῦ διηγήσεως. Αἱ στήλαι 13, 14 καὶ 15 δὲν δύναται νὰ ἀναγνωσθοῦν.

Ἐν ταῖς στήλαις 16 καὶ 17 γίνεται λόγος περὶ τῆς εἰς τοὺς υἱοὺς τοῦ Νῶε διανομῆς τῆς γῆς (πρβ. Ἰωβηλ. 8,11 ἐξ.), δεδομένου ὅτι διακρίνονται ἐν αὐταῖς λείψανα τοῦ καταλόγου τῶν λαῶν.

Ἐν τῇ 18ῃ στήλῃ δὲν σφύζεται τι ἀναγνώσιμον. Ἐν δὲ ταῖς στήλαις 19—22 περιέχονται ἐξηγήσεις καὶ παραφράσεις τῶν τῆς Γενέσεως κεφαλαίων 12—15. Εἰδικώτερον, ἐν τῇ 19ῃ στήλῃ γίνεται λόγος περὶ τῆς ἐν Βαιθὴλ κατασκευῆς θυσιαστηρίου καὶ τῆς εἰς Αἴγυπτον μεταναστεύσεως τοῦ Ἄβραμ. Οὗτος ἀφηγεῖται ὅτι πρὸ τῆς εἰς Αἴγυπτον εἰσόδου του εἶδεν ἐν ἐνούπνιῳ κέδρον καὶ φοῖνικα. Ἄνθρωποι προσεπάθουν νὰ κόψουν τὴν κέδρον, ἀλλὰ παρητήθησαν τοῦ ἐγγειρήματος εὐθὺς ὡς ὁ φοῖνιξ ἐξέβαλεν ἀρὰν κατὰ τῶν προσπαθόντων νὰ κόψουν τὴν κέδρον. Ὁ Ἄβραμ ἐγείρεται περιδεῆς καὶ διηγεῖται τὸ ἐνούπνιον εἰς τὴν Σάραν, παρακαλῶν αὐτὴν νὰ λέγῃ περὶ αὐτοῦ ὅτι εἶναι ἀδελφός της. Μετὰ πενταετῆ ἐν Αἰγύπτῳ παραμονῇ δέχεται τὴν ἐπίσκεψιν τριῶν ἐκ Τάνεως (ἐβρ. Τζῶαν) αὐλικῶν. Φιλοξενεῖ αὐτοὺς καὶ ἀναγινώσκει ἐνώπιον αὐτῶν ἐκ τοῦ βιβλίου τῶν Λόγων τοῦ Ἐνώξ. Ἐν τῇ 20ῃ στήλῃ οἱ αὐλικοὶ ἐγκωμιάζουν εἰς τὸν φαράῳ τὸ κάλλος τῆς Σάρα (πρβ. Ἰωσήφ καὶ Ἀσενὲθ 14,18-19) διὰ τινος περιγραφικοῦ ἄσματος (ἀραβ. βάσφ), ὅπερ βεβαίως δὲν φθάνει τὴν παραστατικότητα καὶ τὸν πλοῦτον τῶν εἰκόνων τῶν ἄσμάτων τοῦ Ἄσματος τῶν ἄσμάτων. Ἡ Σάρα προσάγεται εἰς τὴν γυναικωνῆτιν τοῦ φαράῳ καὶ σφύζει τὸν ἄνδρα της ἐκ θανάτου, λέγουσα περὶ τούτου ὅτι εἶναι ἀδελφός της. Ὁ Ἄβραμ προσεύχεται εἰς τὸν Θεὸν ἐν κλαυθμῷ. Ὁ Θεὸς ἐξαποστέλλει νοσογόνον πνεῦμα, οὐτινος ἡ δύναμις δὲν δύναται νὰ

καμφθῆ ὑπὸ τῶν ἰατρῶν καὶ τῶν σοφῶν τῆς Αἰγύπτου. Ἐπειτα ὑπάγει ὁ Ὑρκανὸς πρὸς τὸν Ἀβραμ, ἵνα προτρέψῃ τοῦτον εἰς ὑπερέντευξιν ὑπὲρ τοῦ φαραῶ. Ὁ Λῶτ λέγει πρὸς αὐτὸν ὅτι ὁ θεὸς τοῦ Ἀβραμ δὲν δύναται νὰ προσευχηθῆ ὑπὲρ τοῦ φαραῶ ἐν ὄσφ ἢ γυνὴ αὐτοῦ εἶναι μετὰ τούτου. Ἡ Σάρα ἀποδίδεται εἰς τὸν Ἀβραμ, ὅστις ἔπειτα μεταβαίνει πρὸς τὸν φαραῶ καὶ θέτων τὰς χειράς του ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τούτου θεραπεύει αὐτόν. Ὁ Ἀβραμ ἀμειβεται πλουσίως καὶ ἔχων μετ' αὐτοῦ τὴν Σάραν καὶ τὰ ὑπάρχοντά του ἐξέρχεται τῆς Αἰγύπτου. Ἐν τῇ 21ῃ στήλῃ ἐπανέρχεται ὁ Ἀβραμ εἰς Βαιθλήλ, ἔνθα θυσιάζει καὶ εὐχαριστεῖ τῷ Θεῷ. Ὁ Λῶτ ἀποχωρίζεται ἀπὸ τοῦ Ἀβραμ καὶ πορεύεται μέχρι Σοδόμων. Ὁ δὲ Ἀβραμ μεταβαίνει εἰς Ραμὰθ-Χαζῶρ, ἔνθα παρέχεται αὐτῷ θεία ἐπαγγελία περὶ κληρονομήσεως τῆς χώρας ὑπὸ τῶν ἀπογόνων του. Περιπλανᾶται μέχρι τοῦ Εὐφράτου καὶ ἐν τέλει ἐγκαθίσταται βορειοανατολικῶς τῆς Χεβρών. Ἐν τῷ ὑπολοίπῳ τμήματι τῆς 21ης στήλης καὶ ἐν τῇ 22α στήλῃ ἐκτίθενται μετ' αἰσθητῶν ἀποκλίσεων τὰ ἐν Γεν. 14, πρὸς ἃ συνδέεται καὶ ἡ ἀρχὴ τοῦ Γεν. 15 μέχρι τοῦ μέσου τοῦ στ. 14, εἰς ὃ λήγει τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος εἰλητάριον.

γ'. Φιλολογικὸς χαρακτήρ

Τὸ Ἀπόκρυφον Γενέσεως παρουσιάζει ἐλευθέραν καὶ στοχαστικὴν ἐξήγησιν βιβλικοῦ κειμένου. Ἀνήκει δ', ὡσπερ καὶ τὸ παρόμοιόν του βιβλίον τῶν Ἰωβηλαίων καὶ τὸ ἐν τῷ Αἰθιοπικῷ Ἐνώχ βιβλίον τοῦ Νῶε, εἰς τὴν ἀφηγηματικὴν γραμματείαν. Πιθανῶς δ' ὑπῆρξε μία τῶν πηγῶν τῶν Ἰωβηλαίων. Παρόμοιά του κατὰ τὸ φιλολογικὸν εἶδος, ὡς ὁ R o s t παρατηρεῖ, δύναται ὡσαύτως νὰ θεωρηθοῦν ἔνθεν μὲν τὰ δευτεροκανονικὰ βιβλία τῆς Ἰουδαίας καὶ τοῦ Γωβίτ, ἔνθεν δὲ τὰ πρωτοκανονικὰ βιβλία τῆς Ρουθ καὶ τῆς Ἑσθήρ. Διαφέρει ὅμως τὸ Ἀπόκρυφον Γενέσεως ἀπὸ πάντων τῶν βιβλίων τούτων ὡς πρὸς τὴν κατὰ ἄ' ἐν. πρόσωπον ἀφήγησιν, ἥτις ἐν μέρει μὲν ἔχει μιδρασιακὸν χαρακτήρα, ἐν μέρει δ' ἐμφανίζεται ὡς ταργκούμ. Ἡ ἔλλειψις δὲ συστηματικῆς χρονολογίας διακρίνει τὸ Ἀπόκρυφον Γενέσεως ἀπὸ τοῦ βιβλίου τῶν Ἰωβηλαίων. Εἶναι δ' ἡ ἀφήγησις μᾶλλον ἄτονος ἐν συναρπαστικαῖς καταστάσεσι καὶ ἄνευ ἀποκορυφώματος. Ἰδιαιτέρος τονισμὸς νομικῶν πραγμάτων, ὡς ἐν τῷ βιβλίῳ τῶν Ἰωβηλαίων, δὲν παρατηρεῖται. Οὕτω τὸ Ἀπόκρυφον Γενέσεως ἐμφανίζεται ὡς ἐποικοδομητικὸν ἔργον ἄνευ εὐδιακριτῶν τάσεων.

δ'. Γένεσις τοῦ βιβλίου

Ὡς ἔσχατον ὄριον τοῦ χρονικοῦ διαστήματος, εἰς ὃ ἀνάγεται ὑπὸ τῶν ἐρευνητῶν ἡ σύνταξις τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος βιβλίου, θεωρεῖται τὸ ἔτος 68 μ.Χ. Ἡ μορφή τῆς γραφῆς προσιδιάζει εἰς τὰ τέλη τῆς 1ης ἐκ/δος π.Χ. ἢ τὸ ἄ'

τρίτον τῆς 1ης ἐκ /δος μ.Χ. Κατὰ τὸν K u t s c h e r καὶ τὸν F i t z m y e r εἰς τοὺς χρόνους τούτους ἀνήκει καὶ ἡ ἀραμαϊκὴ γλῶσσα τοῦ χειρογράφου, ὅπερ οὕτω δύναται νὰ εἶναι τὸ ἀρχικόν.

Ἐκ τοῦ οὕτως εἰπεῖν ἀχρωματίστου ἀποκρύφου τούτου δὲν δύναται νὰ γνωσθῇ εἰς ποῖον ἰδεολογικὸν ρεῦμα τῶν χρόνων ἐκείνων ἀνήκει ὁ συγγραφεὺς του. Ἐκ τοῦ ὅτι οὗτος ἔχει γράψει πρὸς ἐποικοδόμησιν εὐρυτέρου κύκλου ἰδιωτῶν, δύναται εὐλογοφανῶς νὰ ἐξηγηθῇ ἡ ἀποσιώπησις τῆς ἰδιαιτέρας διδασκαλίας τοῦ ὁμίλου του. Ἐξ ἴσου ὅμως πιθανὸν εἶναι ὅτι ὁ συγγραφεὺς δὲν ἐγίνωσκε αὐτήν, διὸ καὶ συνάγεται ἐντεῦθεν εἶτε ὅτι οὗτος δὲν ἀνήκεν εἰς στενώτερον κύκλον τοῦ Κοιμράν, εἶτε ὅτι τὸ ἔργον του παρελήφθη ὑπὸ τῆς κουμρανικῆς κοινότητος παρὸτι δὲν συνετάχθη ἐν αὐτῇ. Ἡ ὑπ' αὐτοῦ χρῆσις τῆς ἀραμαϊκῆς, ὡς παρατηρεῖ ὁ R o s t, ἐμφαίνει ὅτι τὸ βιβλίον του ἀπηυθύνετο πρὸς τὸ ἀπαιδευτὸν πλῆθος (ἐβρ. 'ām ḫā-'āreṣ). Τοῦναντίον ὁ B e t z συνδέει τὸ βιβλίον πρὸς τὴν κουμρανικὴν κοινότητα, τονίζων τὴν εἰς τοὺς βίους τῶν πατριαρχῶν στοχαστικὴν τῆς κοινότητος ἐντρύφησιν, ἥτις κατ' αὐτὸν ἐξηγεῖται ἐκ τοῦ ὅτι τὰ ἔσχατα ἀνάγονται εἰς τὸ μεγαλεῖον τῆς παναρχαίας ἐποχῆς, ἧς οἱ δίκαιοι καθίστανται ὑποδειγματικαὶ μορφαὶ διὰ τοὺς δικαίους τῆς ἐσχάτης γενεᾶς, τ. ἔ. διὰ τὰ μέλη τῆς κοινότητος.

Ζωηρὸν εἶναι τὸ διὰ τὸ ζήτημα τῆς ἐπιμειξίας τῶν υἱῶν τοῦ Θεοῦ μετὰ τῶν ἀνθρώπων (Γεν. 6,1-4) διαφέρον, ὅπερ κατὰ τὸν R o s t ὑποδηλοῖ ἐλαφρὰν πολεμικὴν κατὰ τῶν μεικτῶν γάμων. Ὁ αὐτὸς ἐρευνητῆς, λαμβάνων ὑπ' ὄψιν τὸν εὐρὺν χῶρον, ὃν κατέχουν αἱ μορφαὶ τῆς Βαθ-Ἐνώς καὶ τῆς ἐν Αἰγύπτῳ παρεπιδημούσης Σάρας, ὑποθέτει ὅτι ἀφορμὴν εἰς σύνταξιν τοῦ Ἀποκρύφου Γενέσεως παρέσχον προβλήματα γάμου.

ε'. Σπουδαιότης

Ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος ἐπιδηγήσις, οὕσα ἐποικοδομητικὸν ἀνάγνωσμα διὰ τὸ ἀραμαϊόφωνον Ἰουδαϊκὸν πλῆθος, δεικνύει πῶς ἐνοοῦντο αἱ ἐν τῇ Γενέσει παλαίφατοι ἱστορίαι ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων τοῦ τέλους τῆς 1ης π.Χ. καὶ τῶν ἀρχῶν τῆς 1ης μ.Χ. ἐκ /δος. Ἀλλ' ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην ἔποψιν ἡ σπουδαιότης τοῦ Ἀποκρύφου Γενέσεως ἐγκριταὶ εἰς τὴν γλῶσσάν του. Ἐν αὐτῷ ἔχομεν διὰ πρώτην φοράν ἐκτενὲς κείμενον τῆς κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Χριστοῦ χρησιμοποιομένης ὑπὸ τῶν ἐν Παλαιστίνῃ Ἰουδαίων ἀραμαϊκῆς διαλέκτου, τοῦθ' ὅπερ καθιστᾷ αὐτὸ πολὺτιμον βοήθημα εἰς τὴν μελέτην τῶν εὐαγγελίων καὶ ἰδίᾳ τῶν λόγων τοῦ Ἰησοῦ (βλ. B u r g o w s, σ. 8). Οἴκοθεν δὲ νοεῖται ὅτι σπουδαίως συμβάλλεται αὐτὸ εἰς τὴν γνώσιν τῆς ἱστορίας τῆς ταρχουμικῆς καὶ μιδρασιακῆς ἀραμαϊκῆς.